

Саломат Муҳаммад Вафо

МУҚАДДАС МАНЗИЛ

Ҳикоя

«Ўлдирсанг, ўзингни ўлдирдинг фақат,
Ассалом алайкум, дорнинг оғочи».

Рауф Парфи

Хаёллар исканжасида қолган аёл, дераза табақаси кучли шамолдан тарақлаб ёпилгач, ўзига келди-да, оғзини қалдирғоч палапонидай очиб йиғлаётган боласига кўзи тушди. Онги, шуури руҳ сипоҳийларига асир тушган бўлса ҳамки, боланинг, онам қани, дегандай чинқириқлари вужудига қуюлиб, маммаларининг учи жимир-жимир этиб кетди. Етмиш икки минг томирнинг қат-қатларига яшириниб ётган қондошлик, яқинлик, оналик туйғулари жўш уриб, бир кафт дурни авайлагани каби, уни қўлига олди. Боланинг аразлагандай чимирилган қорага мойил қошлари остида, онасининг азиз бошига қора кун солган, ҳаёт жилғаларини терс оқизган, умрининг навқирон чечакларини қорасовуқ каби урган кимсанинг — паҳлавоннинг оталик қони, йигитлик жони яширинган эди. Қарғишнинг қатронларига нойил ўша инсон қиёфаси хотирасида бўй бергани замоно, гўдагининг бехос ерга тушиб кетишидан худонинг ўзи бир асраб қолди.

Гўдагини асраган худо нега унинг ўзини асрамади экан? Нега сўқир бандадай лаҳзалик фароғат ва истакларига асир бўлиб, худписанд йўлларнинг ғайрилигидан, айрилигидан огоҳ этмади экан?

«Ахир, ўзингга сизингандим-ку яратган эгам»...

Деразадан кўринаётган кўкнинг бир парчасига тикилиб, йиғилай-йиғлай қақшаган, мулки талон бўлган кўнгилнинг чуқур-чуқур қатламлари сим-сим оғриди. Узоқларда кўр кампирдай нурсиз «кўзлари»ни тикаётган кўп қаватли уйларга, қора денгиздай ваҳимали чайқалиб ётган яхлит кўкка қараб: «Бу ерларда не... еб юрибман!» дея, қалбини пармаловчи саволни юзинчи, мингинчи маротаба берди...

Ўзи бу, Туфажон деганимиз, қизалоқлигида ҳам анойи эди. Кечган умри давомида, қишлоғида мавжуд бўлмаган алланарсаларга ўч яшади. Янгаларининг кўйлақларини яширинча кийиб, акаларидан омонсиз калтаклар еб, руҳига қийноқли зарбалар етган бўлса ҳам қашшоқлик ва хўрликка бўй бермай, атрофидаги ғаразгүй, бадхулқ одамларни саодатманд асилзодалардай янчиб яшади. Гўё тақдирнинг бу ўйинига серфарзанд онаси, тракторчи отаси айбдордай, уларни ва ўзини ўн етти йил қийнаб яшади. Уша кезлари Яратган ҳам, «ол, қулим» деди: ўзига тўқ, бадавлатгина уйдан совчи чиқди. Йигит Туфанинг гўзал сувратига, жон олгувчи кўзларига, мағрур ва ситамли сўзларига асир бўлиб, қизнинг йўлида мажнундай кезди.

Тўйни бўлар-бўлар, аллоҳнинг туни кундузга дўнар-дўнар кунда, орага қалин можараси тушиб, қаллиқнинг онаси: «Асли, булар пастда», деди. Қизидайин атвори

оғир, орияти қаттиқ отаси, бўғзини бўғиб ётган қарзларни узолмаган бўлса ҳам, сарпосуруқларни ўраб отди. Умид билан боғланган бахт ришталари узилди.

Фотиҳаси бузилган қизнинг бахти бузилади, деган ирим фалак тоқида ижобат бўлиб, бети қаттиқ, сўзамол совчи хотинлар уларнинг остонасидан қадамни тортишди. Чархнинг бевафолигидан қалбига ситам етган қиз, ўқиш мавсумлари тугаган бўлса ҳам, этагини қоқиб уйдан чиқиб кетди.

Ул кунларда Ашур деган бир ҳамқишлоғининг ёрдами билан ишга жойлашди ва Муҳаммадкарим деган кўнглининг озори, муҳаббатининг мозори билан танишди...

Туфа хаёл денгизидан аранг узилиб, ёшли мижжаларини артди-да, иссиққина маммани сўриб, бу дунё найрангларидан беҳабар ётган болага тикилди. Кўзидан шашқатор ёшлар оқиб, боланинг ўзи каби ёқимли қоп-қора сочлари устига тушиб сингди. Барча кўргиликларининг айбдори, қўлининг кишани, оёғининг тушови, ҳали номсиз гўдакка ёвдайин тикилди. Ахир шу жонзот эркини бўлмаганда қайларга бормасди, нелар қилмасди? Муҳаммадкаримдайинларнинг яна қанчаси оёғига йиқиларди? Ул бевафонинг бошига не кунларни солган бўларди. Болани жамики ситамлар, қайғулари, ёзмишлари учун қора кунларга қўшиб қарғади, қарғайверди. Илло, кечаги кун учун имкони етгани қарғаш, кучи етгани шу арзон кўз ёш эди.

Ҳақиқ нурлар сочаётган телевизор устидаги гулдонда, ҳаётнинг гўзаллиги, умрининг бетакрорлигидан далолат бериб, салкам бир қучоқ, гул яшнаб ётарди.

«Муҳаммадкаримнинг гули!»

«Муҳаммадкаримнинг туҳфаси»

«Муҳаммадкарим — қалбининг озори».

«Муҳаммадкарим — севгани, куйгани».

«Муҳаммадкарим — орзуси, армони».

«У севиб тўймагани, кўриб билмагани.»

Аёлнинг кўз ёшлари баҳорий чечаклардайин сочилди. Аёлнинг кўз ёшлари сут иси келаётган либосига ёғдули мих бўлиб санчилди. Бу ёшлар севинч, энтикиш ёшлари эмасди, ўзи бахт билган нарсага очилган аза эди. Утган кунларни, юзқораликларни ўйласа, руҳини шармисорлик ўлдиради.

Баъзан мардлик билан тан оларди: умрининг энг гўзал, энг қора дамлари ўшал машъул ондан бошланган бўлса ҳам, Туфа худди шу пайтни энтикиб-энтикиб, соғиниб-соғиниб, диллари оғриб-оғриб эсларди.

...Машина ҳаво денгизига тўш урган улкан самандар қушдай учиб кетди. «Кема ичи»ни эрон хонандаси Гугушнинг субҳи сабосидайин мустар, дард-ҳасратга тўла овози тутди. Кўнглига қиёмат солган инсон сифатидаги ҳурзодни кўрмоқ ниятида у пешойнага тикилди. Кўзгунинг икки томонида икки ранг нигоҳ: бирида тўқликдан безган йўловчи, иккинчисида қорачиқларининг ичида бахт ва фаровонликка ташналик, муҳаббатнинг Хоразм каби қадими, турк аёллардайин суюмли қўшиқларини куйлаётган кўзлар, ишқ манзил топган қорачиқлар ёниб турарди.

Гугушнинг телбавор, фусункор, мастона овози ул йигитнинг кенг елкаларида, Туфанинг қулоққа айланган вужудида ҳам қўним, осойиш топмайин, «кема» ичида гирён кезарди.

«Туфажон! Имони, муқаддас манзиллари хароб бўлган, кимлигини билмаган, асрлар ўтида куйган туркий қавмининг эй эрка боласи! Атрофинга қара, ҳур туғилган кўзларингни оч! Не эди у излаганинг, жаҳонни кузат! Баҳодир эркак! Ахир, шул эмасми излаганинг, қидирганинг, қашшоқликдан, йўқликдан безган, кўпол сўзлардан қовжираб, эгасиз манзилдай ҳувиллаган, қўмондонсиз кемадай тийра қалбнинг малҳами! Исмидан бошқа ҳеч нарса билмайдиганинг — нотиниш инсон шу эмасми? У уйланганми, уйланмаганми, майпарастми, маишатпарастми, қотилми, юртдан қувилганми — барибир эмасми, муҳими, сени паноҳига олгани, пахта даласида ярага айланган кўнглингни шу юртнинг эгасидай бир оз (кўп эмас) кўтаргани...»

Ишқ карвонининг сарбони Гугуш эса ҳамон, жаҳон тилларида турлича аталса ҳам, лек дарди, ҳижрони, ситами бир хил кечадиган кўҳна муҳаббат ва айрилиқ ҳақида куйларди, куйлайверарди. Кема соҳиби ҳам бу гўзал қушчанинг эркак ўчлигини, саодатга зорлигини жуда аниқ билиб олмоқчидай, ора-сира пешойнадан қараб, жимгина кетарди.

Қуёш нурларидан ёғду олган ой юзлига қотмоққа шайланган, соҳибинг кулган қорачиқлари пешойнада кўринди-да:

— Уқийсизми, — деган овози эшитилди.

«Эҳ, бу овозлар! Юракнинг ишонч салтанатига йўл олган овозлар!»

Йигитнинг ўқишдан гап сўровидан эриди — тасаввурини бузмаслик учун «ҳа», деб бош силкитиб қўйди.

— Исмингиз? — сўради йигит яна пешойнага тикилиб.

Қиз исмини айтишга истиҳола қилиб. «Туфа» деб ном қўйгани учун онасини ҳам ичида бир койиб олди. Жимликни бошқа нарсага йўйган йигит ўзича фол оча бошлади:

— Лола?

- Йўқ.
- Барно?
- Бошқа.
- Хоразмия?
- Йўқ.
- Шаҳзода?
- Бутун ўзбек исмларини айтганингизда ҳам тополмайсиз.
- Э, шунчалик зўрми?
- Зўр.
- Ким?
- Топинг-да.
- Қишлоқларни ҳам бердим-эй.
- Сизники-чи?
- Биласиз-ку.
- Ростини?
- Муҳаммадкарим.
- Инондим.
- Айтинг, ахир!
- Меники...
- Мушкулми айтиш?
- Мушкул.
- Ким ахир?!
- Тупа?!
- Ҳовва.
- Ибий!

Туфанинг юрагидан алланарсалар узилиб, шу билан ҳаммаси тамом бўлди, дегандай бош эгди.

— Онам билан адаш экансизлар...

Уни кўрди, билди, шу кундан гўё сархушлик ҳолати бошланди, яъни, ўзини-ўзи тарк этди. Шаҳар чеккасидаги ёзги овлоқ ошхонада дугонасининг туғилган кунини нишонлаганида, икки қиз «очил дастурхон» атрофида пайдо бўлиб қолган девонадай довдирашди. Уларнинг ажабланишини кўрган Муҳаммадкарим кулди-да: «Бу дунёда ҳеч нарса инсондан азиз эмас, кимни худо суюмли қилиб яратган экан, у сийланмоғи керак», деди.

Қизалоқлар бундай гапларни англайдиган аҳволда эмасди, улар асалари болни ўзи йиғиб, бир куни ўзи ботиб ўлиши мумкинлигини тасаввур ҳам қилолмасдилар.

Жуда ширинсухан, қай бир маънода билимли, аллақайёқларда геолог бўлиб ишлайдиган Муҳаммадкаримнинг хотамтойлигига, тантилигига кўп маротаба асир бўлган Туфа, уни ҳеч бўлмаганда бадавлатлиги учунгина ҳурмат қилиш мумкин, деб ўйларди. Чунки қишлоқдаги отаси ўздан ўн беш ёш кичик бўлган Карим кассирга салом бериб, икки букилиб қолай дейди. Умуман, у яшаган жамиятда кимда пул бўлса, ўшанда ҳуқуқ бисёр эди. Пулга ҳамма нарсани сотиб олиш мумкин эди...

Туфа эса бора-бора шу «киборона» ҳаётга ўрганиб қолди. Дунёнинг тўрт фасли айланган қора меҳнат буржи ҳисобланмиш қишлоқда кечган умр саҳифасини бир эмраниш билан пора-пора қилди. Зотан, бир нарса учун иккинчи нарсанинг қурбон бўлиши, пойдевор эса ҳаммиша ненингдир устида бунёд бўлиши ҳаётини қонуният эди.

Воқеалар оқими ул мудҳиш кунларга яқинлашган сайин, кўз олдидан харобликка, абгорликка етаклаган лаҳзалар лип-лип ўта бошлади. «Муҳаммадкарим — азизи, бахтиёри, суйгани, куйгани, тўйгани...»

Унинг уйланганини, болалари борлигини биларди. Билгани билан бузилган бахтининг аламига қасма-қасд, кун сайин унинг кўнгил қалъаларини ишғол этди. Ўзи ҳам бангидай ўрганиб қолди. Сўнг асал ойининг тароватли кунларидайин умидли дамлар бошланди, ана шу онасини тинчгина эмаётган болакай вужудидан паноҳ топганидан сўнг, Муҳаммадкарим ҳам барча китоб ва саргузашт киноларидаги каби ўзгарганини қанчалар яширишга интилагани билан, сирлари ошкор бўлаверди. Сўққабош бир аёлнинг уйида туққанидан сўнг, шаҳар чеккасидаги шу хилватхонага ташлаб кетганига ҳам ўн кунлардан ошиб қолди. Нақл қилганларидек, бу бола онасининг қорнида пайдо бўлганидан сўнг кўп можаралар чиқарди: болани олдириб ташла деб, Муҳаммадкарим қанчалар тавалло қилгани сайин, Туфа одатича оёқ тираб қайсарлик қилди. «Айни ўйнайдиган кунда сенга боланинг нима кераги бор? Ахир ўзинг боласан-ку!» деган ялинишларига қулоқ солмади.

Ул киши ўша гиналар учун ўч олишга шайланган кимсадай, қадамига зор этди. Ул киши ўтган кунларни, қовушган дилларни, бир-бирин орзулаган тунларни унутиб, бадар кетди. Шундан буён аёл эшикка, тилдан қолган кўнғироққа умид билан кўз тикади. Соатлар, лаҳзалар унинг бардошини синамоқчи бўлгандай, судралиб-имиллаб айланаверади...

Умиди саробга айланган Туфа ухламай озор бераётган, кечадан буён инграётган

боласини кўтариб, бир йўловчи машинани тўхтати-да, касалхонага борди. Сочи оқариб, қалпогининг ранги билан бирлашиб кетган аёл болани кўриб, бош чайқади.

— Расмийлаштирайлик,— деди.

— Нимани расмийлаштирасиз?

— Болани-да.

— Ҳа-а,— деди гаранг ҳолда Туфа.

— Оти ким экан бу тойчоқнинг?

— Оти...— Туфа боласини тунлари не-не исмлар билан атаган, суйган бўлса ҳам, туйқус саволдан гангиб қолди.

— Оти, фамилияси бордир ахир?

— Бор, бор,— деди боласини биров тортиб оладигандай жонҳолатда гузнак бўлиб.

— Ким?

— Муҳаммадекуп Каримуп.

Туфанинг гангиб-адашишларидан, пойинтор-сойинтар гапларидан шифокор аёлни-нинг кўнглига шубҳа тушганлиги кулиб турган юзининг тундлашганидан билинди.

— Ётмасангиз бўлмайди?

— Қаерда ётаман?

Аёл кўзойнагини зарда билан олиб, пичинг аралаш:

— Баннисада!— деди.

— Нега, ахир?

— Қанақа аёлсиз ўзи?

Сукут.

— Болангизни қулоғи йиринглаб кетибди. Наҳот шунга ҳам фаросатингиз етмаса?

— Етади.

Аёл шубҳали кўзларини Туфанинг оқариб кетган юзига тикиб:

— Бола ўзингизникими?— деди.

— Ҳим... м.

— Унда, гувоҳномаси қани?

Туфа лол бўлиб ерга боқди. Титроғини зўрға босиб, инграб юбормаслик учун лабини қаттиқ тишлади. Орага ноқулай, ҳижолатли сукунат чўкди. Аёлни-нинг йиллар из солиб кетган ёноқларида, совуқ боқиб турган осиеча катта, қора кўзларида жирканишга ўхшаш бир нарса зоҳир бўлди-да:

— Тукқандан кейин боқишни ҳам билиш керак,— деди қатъий оҳангда.

Хўрлик ва алам ўтидан танаси тобга келган тандирдай қизиган Туфа боласини бағрига босганича, Туркистоннинг қайноқ қуёшига чўмилиб ётган шаҳарда, турфа хил кийинган оломоннинг денгиз гувиллашини эслатувчи ғовуридан карахт ҳолда аллақаяқларга бошлаётган оёғининг измига бўйсуниб кетаверди, кетаверди.

Кўп қаватли уйларнинг тубидан чайқалиб оқаётган асов дарё каби йўлдан машиналар ялт-ялт ўтар, шарқнинг иссиғига чидолмаган мусофир кишиларнинг ярим яланғоч қизғиш таналаридан чиққан тер, иссиқда куйган ҳавога қўшилиб димоққа уриларди. Аллақаярдан, шовқин-суронлар орасида узилиб-узилиб номи қулоғига урилгандай бўлди: «Туфа... а!..»

Аёл мурдадай оқариб кетган юзини овоз келган томонга бурди. Бир пайтлар ўзини ишга жойлаштириб қўйган Ашур қаршисида турарди. Ёнида унинг барига ёпишиб олган, касаллигидан яхши ўсмай қолган, боши хумдай ўғиллари, бир тўрхалта музлаган балиқ кўтариб олган, юзини доғ босган, қорни дўмпайган хотини.

— Бормисан-эй, Туфа?!— ҳайқариб юборди, хурсандлигини яширолмай Ашур.

Туфа ўзининг ҳозирги руҳиятига тескари: бу қичқириқ ва хурсандликдан озорланиб аламли қаради. Бир ўрис кампирнинг уйида уч боласи билан бир хонада тиқилиб яшаётган, бу қашшоқ ҳаётидан шод ва бахтиёр ҳамқишлоғининг гапларига ижирғанди. Унинг сўйлашни, кулишни ёддан чиқараёзган қуруқшаган лаблари аранг ҳаракатга келиб пичирлади:

— Ничиксиз, Ашир оға?

Вақтихушлиги, шодлиги юзидан шундоққина билиниб турган пачоққина қора одам оғзининг таноби қочиб сўрашди:

— Танимайдиган бўлиб, ўзгариб кетибсан-а?

— Ўзгарибман?

— Чиқон¹ ларингни кўрдингми?

— Қайси?

— Ҳов, ўқишга киролмай йиқилиб кетган-чи?

Туфа бош чайқади ва:

— Нега келишган экан,— деди.

¹ Чиқон — дугона (шева).

— Саёхатга кетаётган экан. Ия, бу ким бўлди? — дея Ашур бўйнини чўзиб, Туфанинг қўлидаги чақалоққа қаради.

— Бу... бу қўшнимнинг боласи.

— Қайси қўшнингни? — яна сўради худди танийдигандай.

— Ён қўшнимнинг.

Аёл аллақайси заводда мойловчи бўлиб ишлайдиган Ашурданми, ёки иссиқда эриб ётган асфальтдан келаётган бадбўй ҳидданми кўнгли ағдарилиб, «бахтиёр» оиладан зўрға ажралди. Олти-етти ой илгари чиққанида соллона-соллона қадам ташлайдиган йўлда туриб, машина тўхтатгунча, миясидан иссиқ ўтиб, тўртса йиқилгудек ҳолга келди. Машинада ҳам юраги: «Муҳаммадкарим келиб кутиб ўтирибди,» деган ўй билан ҳапқириб, безовталанаверди. Кўп азобларда ижара уйга етиб келганида, бир-бирига суйкалиб ўтирган ичкиликбоз ўрси қўшнисидан бошқа кимса кўча бетида кўринмас, ҳаммаёқ ҳувиллаган, файзсиз эди. У қизиб ётган оёқ остидаги тупроққа тикилиб, уйнинг олдида яқин орада машина келмаганини сизди. Ҳатто сал нарида пашша босиб, тоғдай уюлиб ётган ахлатни ҳам олиб кетишмаган эди. Эрталабдан буён туз тотмаганини эслаб, кўча бурчагидаги хароб уйда очилган озиқ-овқат дўконига кирди. Бурни чўмичдай арман сотувчиси ёпишқоқ дорига ботиб турли хил нолакор овозлар чиқараётган пашшаларни томоша қилиб ўтирарди. Туфа балиқ консервалари тахлаб ташланган, чой қутиларини чанг босиб ётган пештахталар олдида серрайиб тургач, қотган тешиккулча билан бир қути қанд олди. Шу он сотувчи ўлаётган пашшаларнинг овозига монанд товуш билан:

— Қанд — талони борга сотилади, — деди.

Аёл қандни олган жойига қўйиб, дўкондан мулзам бўлиб қайтди.

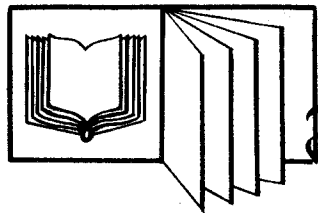
Кўҳна қулфни урина-урина очиб, ичкарига кирганида бурнига зах ва туриб қолган рутубатли ҳаво урилди. Йиғлай-йиғлай ҳориб қолган ўғлини ётқизаётиб кўзи тиниб кетди, боланинг устига йиқилишига сал қолди. Бу кимсасиз уйларда дилининг озори Муҳаммадкаримни эслатиб турган настарин гуллар барқ уриб турган гулдоннинг сувни ихлос ва соғинч билан алмаштирди. Шу он уйғониб қолган бола: хазон умрининг хазон муҳаббати чириллаб йиғлай бошлади. Бир пиёла чой ичиш илинжида ошхонада юрган Туфа ҳасратга тўлиб, боласининг қошига қайтди. Болақайнинг бўйин остлари шишиб, қизариб кетган, алланедан кўрққандай, алланени кутгандай, қўлларини осмонга кўтариб йиғларди. Эшиги михлаб ташланган уйчаданми, аллақайдан ғалати-ғалати унлар қулоғига урилгандай бўлди:

«Туфажон! Орзуси пок, дили армонлим! Туфажоним-ов. Уртанма-ёв. Ушанда фаришталар омин деганда, ёр-ёр айтилганда, бундайин юрмасидинг-ов, кўзим-ов! Эй, орзуси муҳаббат, паноҳи армон бўлган туркий элатнинг эрка боласи! Қани, дилингдаги ростини айт-ов: сочининг оқида пуллилар олдида қулдай букилган отангни, турмуш азобидан бошқа ҳеч нарсани билмаган онангни бахтбузар, дейишга тилинг борадими? Айт, унда гуноҳ кимда-ёв, жигарим-ов? Отангда не айб бор, боврим-ов, онангда не айб бор хуморим-ов? Ким сени фитнагар шаҳарга чиқарди, ким сени туннинг бузуқ кўчаларига етаклади? Ун саккиз ёшингда бошингга бундай кўргиликни солган дунёсига ўт тушсин-ов, паймонаси тўлсин-ов, уйи куйсин-ов!..»

Туфа ўзининг телбавор ҳолатидан чўчиб, биғиллаб йиғлайверган боласини овутмоқ, чўмилтирмоқ ниятида ошхонага ўтди. Бир қарашда кип-қизил қон рангини эслатадиган елим тоғорани хонтахта устига қўйди. Қопқоғини шақирлатиб қайнаётган қора сирли човгумга узоқ тикилиб турди. Сўнг йиғлайверганидан энгақлари қалтираб, ҳали бир кун паҳлавон йигит бўлиб қизларни беомон куйдирадиган гўдакни қулоғига сув кирмасин учун, бош остига паҳмоқ таглик қўйиб ётқизди.

Шу он унинг асов, ёввойи руҳи қаҳрнинг учқур отига миниб олди. Тоғора ичида қалдирғочнинг полапонидай қақшаб ётган бир бурда гўш қўлининг кишани, оёғининг тушови, тотсиз умрининг исмсиз гуноҳига йиртқич маҳлуқдайин тикилди. Сўнг кўнгли кўнгиллигидан тоғи руҳи руҳлигидан оғиб, иймони иймонлигидан қолиб, бор алам-хўрликни кўнглига солиб, оналиги еттинчи осмонга йўл олиб, човгумда қайнаб турган сувни гўдакнинг устига қўйиб юборди!..

Ул жонзотнинг ҳали миллат, ватан туйғусини идрок этмаган, лекин турк бўлиб туғилган вужудидан ажралаётган фарёдлардан, талвасали қичқириқ ва омонсиз ингроқлардан лаззатланган қотилдай телбавор қаҳ-қаҳ уриб, гўдакнинг устига ажал селини қуяр эди.

Ёқутхон Акрам

РУҲИМ ЯПРОҚЛАРИ

1. Бегоналар қайнаган замин

Ташқарида ҳамма нотаниш. Қуёш, ечинишга ечиниб қўйиб, энди уятидан донг қотган яланғоч дарахтлар, оғир асфальтдан бичилган кафани ичида зил кетаётган йўл, тўққиз қаватли бинонинг ҳар бир катагида урчиётган сувараклару ертўлани сув босганига қарамай, яна янги жиҳозни уйларига ташмалаётган очкўз одамлар... Бари нотаниш.

Емғирга аралашаб пилчиллаётган қор, шафақни унутган кулранг само, кўп нарсаларни ваъда қилаётган муздай шамол — ҳаммаси бегона...

Мен кимман?

Қудратли илоҳий куч таъсирида юрагим бир маромда тепаётир. Бордию унинг ҳаракати тўхтаса... курраи заминнинг сон-саноқсиз дўнгликлари сони яна биттагинага кўпаяди.

Еттинчи қаватнинг айвонидан пастга, серташвиш кўчага, нуқул қаёққадир шошадиган йўловчиларга боқиб, бирдан кўрқувга тушаман. Ҳар биримиздан-бир қабариқ. Ҳар бегонадан бир дўнглик. Гўё замин билинар-билимас қайнаётгандек. Силкинишдан тўхтаган юрак заминнинг қабаришига сабабчи. Ҳозиргина унган қайноқ қабр...

Замин қайнаб боргани сари руҳим чанқайверади. Билмоқ истайман. Билолмайман. Мен кимман?..

2. Яланғоч умр

Куз... Сенинг дарахт япроғига ўч, сап-сариқ, синиқ рангинг — борлиқнинг рамзи бугун.

Тафтинг деганларим сиқик, совуқ ва ҳазин экан. Бежавоб меҳрим муҳри — сенинг қувончинг, менинг дардим. Олғир нигоҳинг изи — юзимдаги ажин энди. Ажин — илдимизга элтувчи йўлнинг боши. Таассуфки, мукамалликка интилувчи чексизлик шундан бошланибди...

Куз, сен келдингу табиат орзусиз қолди. Дарахтлар бор умидларини тўкиб, яланғоч яшашга маҳкум бўлдилар энди.

Яланғочликка эса, чидолмаяпман...

3. Руҳим саёҳати

Мен қайси пайтларда тирик ҳисобланаман? Танамни тарк этган руҳим саёҳати — тушимдами?

Сайрируҳ мобайнида «имкон» ё «гуноҳ» деган тушунчаларнинг ўзи йўқ. Поёнсиз

эҳтирослар, жиловсиз хатти-ҳаракатлар ушланган тонгда сиқик ошенимнинг бирор жиҳозига илинган нигоҳим қоқилади... бу ажаб саёҳат барҳам топади.

Тантиқ руҳим совуқ ақлимга уруш очганда, изтиробларим ранги синиқ. Синиқ ранг сиқик умр рамзими? Умр аталмиш мезон наҳот шунчалар қисқа? Умр қисқа, аммо сайрирух...

Улкан, чексиз кўм-кўк майдон. Ерда чечаклар. Осмонда саноксиз юлдузлар. Ой ҳам, порлаётган қуёш ҳам бир осмонда. Майдоннинг қоқ ўртасида уч курси. Унда Болалигим, Қизлигим, Аёллигим ўртирибмиз. Қуёш нури бир заъфарон, бир ол, бир сап-сариқ... Замон узра балққан мойчечаклар енгил шаббода хўрсиниғида қўриқиб титрашади. Ҳам кутишади, ҳам қўриқшади. «Болалигим» бешик-курсидан туриб қуёшга боққанида, борлиқ пуштиликка айланди. Аяжоним «гул ичидан ҳидлаб олган гули-гавҳарим»ни айтаяптилар. Гул ичидан ҳидлаб олганлари — «Болалигим». Адам: юзларида қатъийлик, кўзларида ранж, қўлларида ниҳол — кўчат эсмоқдалар. Атроф ниҳолга тўлди. Аслзода аждодларим томиридан унган улар. Бунинча кейин биламан. Ҳозир эса, ерда думалаб қийқираман. Қувончимдан энтикиб, думалаб-думалаб юмалоқ курраи заминнинг кафтдек майдонидан «йиқилиб» кетаман.

«Қизлигим»га эврилганимда эса юрагим шигиллаб, кўзгу ёнидаги курсидан сакраб тураман. Атрофимда бақалоқ хотинларнинг турмушдан тўйган шаддод овозлари. «Йиғлама қиз, йиғлама-ё, тўй саники, ёр-ёр...»

Болалигимда адашиб қолишни хоҳлаганимданми, ё «тойчоқ ёт бўлгиси» келмаганиданми; барибир, кимгадир тегаману, кейин майдондан кетаман, дейман. Адажоним эккан ниҳолларни «жадид» дея, «босмачи» дея қарс-қарс йиқитаётганлар энди менинг томирларимга зирқиратиб болта урадилар. Шижоатимга теккан зарб дастидан бор овозда дод солгим келади. Аммо... Ношукурлик ёмон. Умрим болаларимга бахшида эҳди.

Майдондан хўнграб кетган ишончим ўрнини жажжиларимга меҳр эгаллади. Менлигимнинг бир жуфт парчасига аямнинг сўзларини: «Гул ичидан танлаб олган толе навқарим, Гул ичидан ҳидлаб олган гули гавҳарим»ни айтаману, кўзимдан юлдуз томади. Бепоён самовотга меҳр томчиларидек илинган сон-саноксиз авлодларим руҳи — осмондаги юлдузлар. Жисмимни сел қилаётган дардли қўшиқ — уларни исёни. Кеч... Жуда кеч ташриф буюрган, эҳтирос уммонини жунбушга келтирган муҳаббат майдон соҳилини нурафшон этади. Шундагина кўраман... «Гўё кўзим энди очилгандек. Соҳил сап-сариқ, армон рангида. Сунбула...

«Мани кўнглим сиз билан...»

Гуноҳ аталмиш соҳил сарҳадлари абадий сукутда жон сақлаган ойнанинг юзига чирмашиб, доғга айланади.

Руҳим саёҳатдан толади. Фоний дунёга қайтаман. Энди Сизга етолмаганим, сизни-да ўзимдан аюрганим, шажарамга теккан зарб таъсирида ўзлигимни англамаётганим азобидан доғда ўтаман. Доғда яшайман! Наҳот шу мавжудликнинг номи «яшаш» бўлса...

4. Занжир ҳалқалари

Хотиралар исқанжасида лом-мим демай, хотиржамлик куйини ижро этмоқдаман. Соат миллари ҳам менга ўхшаш — ижрочи. Улар қўшигингизни айтишаяпти. Юрагимни ўртаётган ҳис армонми, хаёлми? Ажрата олмаяпман.

Хотиралар занжирининг ҳар бир ҳалқаси — янги тугун. Асир бўла туриб, «хотиржам»лик ўйнаш... Наҳотки, бир умрга шундай «бахтли» аёлман энди?.. Йўқ, мен бундай бўлишини истамайман.

5. Етим баҳор

Баҳорим илк бора қалдирғочсиз келди. Мунгли ва бир жуфт қора мунчоқлар менга узоқ тикилганлари хотирамда муҳрланган. Ушанда менга нималарни айтгинг келганди-я, қалдирғоч?

Балки бу фоний дунёнинг ўткинчилигинидир?..

Айрилдим, ўзимни-да аюрдим ҳиссиёт исқанжасидан.

Балки «меҳр аталмиш улкан ҳис беҳудуд баҳрул уммон эмас, томчидир? Қақраган тақирликка заррача қор қилмай сингиб кетганидан сўнг, бу томчининг бор ё йўқлигини исботлаш амримаҳол», демоқчимидинг? Ундан ҳеч бўлмаса биргина гиёҳ унишидан умидвор қалбим — ниятлар мозори энди. Барини кўмдим.

Балки «келажак аслида бугунгидир», деб айтмоқчимидинг? Кечаги кунда эртанимни нобуд қилганимни фаҳмаб, ўтган кун армонида келажакни кутмай қўйдим.

Балки... Йўқ. Ундай демагандирсан. Зотан, мени биласан. Ожизман. Сению мени бирдай ожиз яратганининг ўзи бас келсин, қалдирғоч. Қалдирғоч, қалдирғоч...

6. Телбалик бахти

Қандайманми? Мен билан яшаш... Мени биламан деганлардан сўраманг, барибир алдашади. Сизни ҳам, ўзларни ҳам алдаб яшашади...

Қандайлигимни ўзим айтаман, эшитинг.

Телба ким? Телба — катакларга сиғмаган одам.

Катак — қизил чизиқлар мажмуаси.

Қизил чизиқ — «мумкинмас»нинг тасвири.

Шу сиқиқ тасвирнинг миллионлаб катагига саноқсиз одамларнинг танаси сиғади. Аридекми, асаларидекми, пашша ё капалакдекми, чумоли ё суваракдекми, куни ўтиб яшар одам танаси. Аммо, руҳ!.. Уни катакка тиқштириш азоб.

Ўшанақа руҳимга — ҳеч бир ошёнга қўнмаган, сиғмаган руҳимга мадад изламай қўйдим. Ўттиз беш погонанинг ҳар бирида аввал «шўх» деб, кейин «лақма» деб, кейин «бетгачопар» деб туртиндим.

Бўғзимга тиқилган тош... Фақат шунгагина бошим урилмади. Энди билдим. У тош эмас. У — исён:

Руҳим жунбушда... «Хужайра» аталмиш таначаларимга ҳаракат бахшида этаётган асов ғалаён томиримга сиғмай кетмоқда.

Мендан қўрқманг... Кейин, илтимос, туш кўрманг мен билан хайрлашаётганингизда. Орзу қилманг мени бир умр.

Борлиқ вужудини, қон томирларинию юрак уришини, хужайралар ҳаракатинию тириклик таначаларининг шиддатини туйган, «кўплар»нинг кучли оқимига қарши чиқиш мумкин дея ўйлаган кимсага ишониб бўлармиди? Аслида «аёл экан» деб тамшаниб қўйганингизда, ўзингизга ҳукм ўқийсиз. Яхшиси, «жинни экан» деб айтинг. Бу ташбеҳ менга тегишли.

Зотан, телба — «кўпчилик»дан фориғ дегани. «Елғиз» дегани. Телба — сиздан, ундан, улардан холи дегани.

Телбаларнинг бахти шундаки, улар бир-бирларига ўхшамайдилар. Шундай бахтга эришган руҳнинг ўттиз беш зинага қисқаргани (ёинки узайгани, барибир) хусусида ваъз айтиш, эшитинг:

«Ҳамонки, руҳим мадади исёним экан, ҳамонки, телбалик бахтнинг акс-садоси экан, кимгадир интилишни, суйиб-сурканишни бас қилсак, тамом! Уша «кўп»ларга ўхшаб, мени «жинни» дея олганингизда, ўзингизнинг соғ эканлигингиздан хотиржам бўлинг...»

7. Озодлик

Тушда қор эриydi,
Сокин, лек ёниқ овоза билан
М. Чаклайс

Руҳим саёҳатда. Танам каравотда. Тилим айланибди. Нималар дебман? Ўзимга айтишмади. Майли, айтманг. Девор қулоқлари, эшик кўзлари, сокинликнинг ўз сўзлари бор. Нималар деганимни билмайман, аммо ўша сонияларда озод бўлганим аниқ. Тушлари учун ҳам гуноҳкор саналганлар бор-а, бизда? Бор...

Гуноҳнинг ўзи нима? Барча «мумкин»ларнинг аксими? Унда осойишталигимиз йўлида яна «бир овоздан» қарор чиқариб қўяқолайлик: «Туш кўриш ман этилади» деб. «Моддий вужудни тарк этган ҳар қандай руҳ — халқ душмани» деб.

Барча тантиқ руҳларга безак тақайлик — ялтираган, шалдираган занжир халқаларидан. Руҳлар ҳам билишсин-да етим тана азобини...

Айтманг, соҳибим, майли. Фақат кечиринг. Нима деганимни билмайману, лекин ўшандаги овозим... Озод руҳнинг овози сокин, лек ёниқ бўлғай. Унда ҳам мунг, ҳам ҳасрат, ҳам эҳтирос, ҳам умид бўлгани аниқ. О, наҳот бу оҳангни ўзим ҳеч қачон эшита олмасам...

Нималарни айтвордим-а?..

8. Умидим сарҳади

Бир умр сизни изладим. Атрофимдагиларга хислатларингизни менгадидим. Кимки, юрагимга яқин келса, ундан ўзимни олиб қочдим. Аслида-ку, уларни менга яқин қилган нарса сизга ўхшашликлари. Шу билан бирга, уларни йироқлаштирган ҳам айнан шу муштараклик.

Хаётим — халқаларнинг узвийлиги. Қиши билан қовжираганига қарамай, ўз да-рахтидан айрилмаган япроқ учун баҳор ким? Ўтган баҳордан хотирадек қовжираган

баргнинг базўр илинган жойидан бўртаётган куртак садоқатли япроқ умидин армонга қоради. Бугунмас, эртага албат йиқилалажагимни туйиб, илиниб яшамоқдаман.

Севгили кунларимнинг сарҳади — мен сиздан узилган кун...

Бугун баҳорий ёмғир ўлимни яқинлаштирмоқда. Яқиндагина эмасмиди, ўз баҳоримда у жоним озуғи эди. Энди қовжираган танамга урилган шаффоф томчилар — зарба. Чидаш керак. Эртами, индинми, ер билан битта бўлганимда, сизни сезмай қоламан. Ер бағирлаб ётган япроқ чиркинликка айланади. Мен эса, чирий бошлайман. Балки ўшанда ҳам, мени мазах қилишдан тўхтамаган шамол кучидан фойдаланиб, бир учиб кўрарман... Сиз ҳамон...

Аммо сизга етолмаслигимни, сизни тополмаслигимни, сизга ўхшолмаслигимни ва сизга ҳеч нимани қиёслаёлмаслигимни билиб тураман ўшанда ҳам.

Ҳозир эса табиатнинг феълига қасдма-қасд, ўз дарахтимга илиниб турибман.

Шундай экан, мени олиб қолган кучга минг бор шукр!